

реалізації продукції як для національного споживання, так і на експорт.

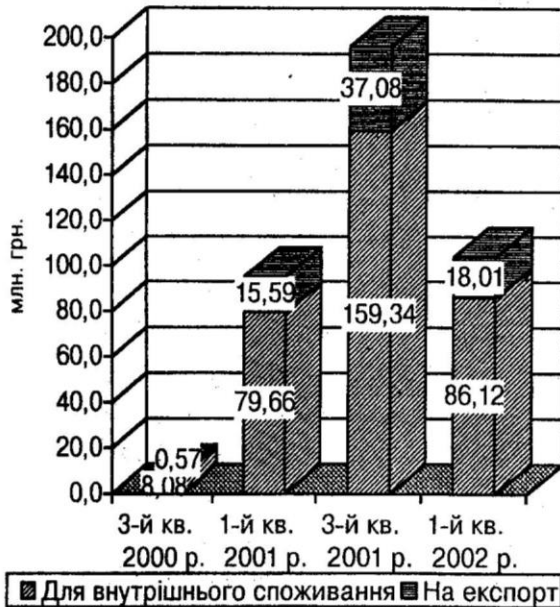

Рис. 2. Динаміка обсягів реалізації продукції по ТПР у м. Харкові

Для реалізації інвестиційних проектів підприємства — суб'єкти спеціального інвестиційного режиму — створили та зберегли більше 4 тис. робочих місць (рис. 3).

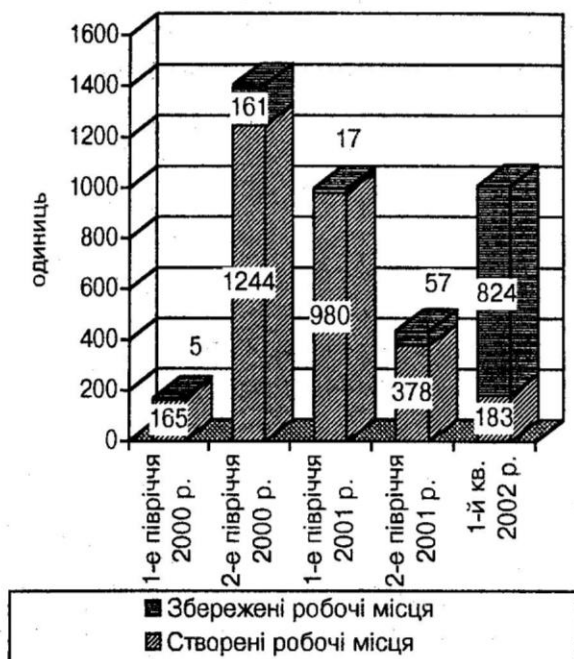

Рис. 3. Динаміка кількості створених та збережених робочих місць по ТПР у м. Харкові

Про ефективність пільгових режимів оподаткування можна скласти враження від наступних даних. Станом на початок 2002 року 49 країн світу вклали капітал в Харківський регіон у обсязі 192,5 млн. доларів США у 326 підприємств та організацій області. Харківська інвестиційна рада за два роки роботи ухвалила проекти по 55 проектах на 195 млн. дол. США.

Література: 1. Закон України "Про спеціальний режим інвестиційної діяльності на території міста Харкова" // Урядовий кур'єр. — 2000. — 03.06. — №100. — С. 13. 2. Закон України "О специальном режиме инвестиционной и инновационной деятельности технологических парков" в сб. Технологические парки Украины. — Харьков: Центр "Харьковские технологии", 2002. — С. 64. 3. Інститути та інструменти розвитку територій. / За ред. С. Максименка. — К.: Міленіум, 2001. — 244 с.

МОДЕЛЮВАННЯ У ДОСЛІДЖЕННІ МЕЗОРІВНЕВОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

УДК 658.14/17

Ястремська О.М.

Економічно відтворювальні процеси в Україні за останні роки після кризового періоду розвитку характеризуються неоднозначними і навіть суперечливими тенденціями, про що свідчать дані табл. 1. Так, з 1996 по 2000 р. зменшується питома вага державного споживання, валових інвестицій, нагромадження основного капіталу, капітальних вкладень у загальному обсязі валового внутрішнього продукту, в той час як збільшується обсяг чистих прямих іноземних інвестицій. Це свідчить, насамперед, про недостатню активність національних інвесторів і підвищення інвестиційної привабливості України для інвесторів іноземних.

Одним із багатьох факторів, що сприяють залученню іноземного капіталу та стимулюють розвиток бізнесових процесів, є запровадження спеціальних режимів інвестиційної діяльності, території пріоритетного розвитку. Їхнє функціонування викликає об'єктивну необхід-

Економічні механізми стимулювання інвестиційних процесів в Україні

34

ність у приділенні пильної уваги протіканню інвестиційних процесів на мезорівні з метою генерації активної позиції органів регіонального управління та місцевого самоврядування, наданні їм дієвих інструментів і розробки відповідних механізмів щодо стимулювання та управління процесами вкладання капіталу. Вирішити поставлені завдання можливо на основі дослідження процесів інвестування в регіонах, визначення головних факторів впливу і побудови на основі стратегії розвитку кожного регіону з урахуванням специфіки його соціально-економічного потенціалу. Таким чином, виникає потреба в проведенні аналізу загальних тенденцій динаміки інвестиційної привабливості на мезорівні, що можливо за умови застосування адекватних економіко-математичних методів.

Таблиця 1

Окремі показники розвитку економічних процесів в Україні [6, с. 1 – 3]

Показник	Роки					
	1996	1997	1998	1999	2000	2001
1	2	3	4	5	6	7
Валовий внутрішній продукт (ВВП), млн. грн.	81519	93365	102593	130442	170070	201927
Приватне споживання, % ВВП	58,1	57,7	59,9	57,2	58,2	...
Державне споживання, % ВВП	21,8	23,9	21,6	19,8	18,7	...
Валові інвестиції, % ВВП	22,7	21,5	20,7	17,4	18,6	...
Валове нагромадження основного капіталу, % ВВП	20,7	19,8	19,6	19,2	18,9	...

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
Капітальні вкладення, % ВВП	15,4	11,2	13,6	13,5	11,1	17,2
Зміна запасів, % ВВП	1,8	1,4	1,2	-1,8	-0,3	...
Чисті прямі іноземні інвестиції, млн. дол. США	526	581	747	489	594	769

Проведені дослідження довели, що на регіональному рівні може бути успішно застосована покрокова послідовність факторного, кластерного та регресійного аналізів. За допомогою *факторного аналізу* доцільно визначити головні фактори, які впливають на рівень інвестиційної привабливості всіх регіонів і побудувати систему показників її оцінки. *Кластерний аналіз* дозволить згрупувати регіони за критерієм привабливості й одночасно розподілити їх на певні однорідні за розвитком, впливом факторів, результатами сукупності. *Регресивний аналіз*, застосований для кожного кластера регіонів, сформує остаточне уявлення щодо факторів впливу на активність мезорівневих інвестиційних процесів і дозволить уточнити склад системи показників їх інвестиційної привабливості.

Як показав проведений аналіз літературних джерел [1 – 5], практика роботи регіональних управлінь економіки облдержадміністрацій, обласних управлінь статистики, всі чинники впливу на соціально-економічний розвиток регіонів доцільно охарактеризувати системою показників, згрупованих у наступні складові: ринково-інвестиційна інфраструктура, демографічний стан, ризикованість підприємницького середовища, загальноекономічний розвиток, науковий потенціал, використання природно-ресурсного потенціалу. Застосування запропонованої сукупності складових обумовлюється

тим, що в комплексі вони характеризують повний ресурсний потенціал регіону, а також відповідають головним світовим тенденціям інвестиційної політики — інноваційній спрямованості та зваженій ризикованості. Певний вплив на вибір показників також здійснила існуюча в Україні система статистичної звітності, завдяки якій по всіх регіонах України управління статистики збирають, аналізують і публікують тільки певні дані щодо результатів розвитку територій.

За наведеними складовими і відповідною системою показників щодо кожної з них був проведений аналіз інвестиційної привабливості всіх регіонів України за даними 1996 – 2000 років з метою визначення найвагоміших чинників впливу на активізацію політики капіталовкладень, обґрунтування їх взаємозв'язку та взаємозалежності і визначення інвестиційної привабливості.

Усі показники запропонованої системи, що мають істотний статистичний зв'язок, були використані в подальшому дослідженні чинників інвестиційної привабливості регіонів методом класичного факторного аналізу. Отримані результати аналізу наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Результати факторного аналізу

Номер фактора	Власне значення	Відсоток загальної дисперсії	Відсоток кумулятивної дисперсії
1	9,14506	44,792	44,792
2	3,89013	19,054	63,845
3	2,70592	13,253	77,099
4	1,29213	6,329	83,427

Результати проведеного факторного аналізу довели, що особливості інвестиційних процесів, тобто інвестиційну привабливість регіону, доцільно охарактеризувати першими чотирма отриманими факторами, які пояснюють 83,427% варіабельності, що є достатнім для обґрунтування загальних тенденцій мезорівне-

вого інвестування. Наявність чотирьох факторів свідчить про внутрішню незбалансованість регіональних інвестиційних процесів.

Аналіз виділених факторів дозволить зробити наступні висновки. Перший фактор є найвагомішим, він пояснює 44,792% загальної дисперсії чинників. Аналізуючи склад його навантажувальних характеристик, значущість яких перевищує 60%, можна визначити внутрішню взаємозалежність і взаємообумовленість показників, що характеризують інвестиційну ситуацію в регіонах. Найсуттєвіший вплив на інвестиційні процеси здійснюють: питома вага споживання вугілля і природного газу в регіонах до їх споживання в Україні; середній обсяг шкідливих вибросів на одне підприємство; співвідношення між кількістю зайнятих у промисловості до зайнятих у сільському господарстві; питома вага міського працездатного населення до такого у сільській місцевості; питома вага злочинних дій в регіоні у їх загальному обсязі в Україні; питома вага валової доданої вартості регіону у її обсязі в Україні.

Аналіз показників виявляє найзначніші чинники впливу на інвестиційну ситуацію, до яких належать: демографічна ситуація, ризикованість, природно-ресурсний потенціал, економічні результати. Тобто зростання валової доданої вартості виробництва в регіонах в основному базується на використанні природних ресурсів завдяки праці населення, але загальна ситуація в регіонах є ризикованою. Таким чином, *перший найвагоміший фактор* слід інтерпретувати як комплексну загальноекономічну складову використання ресурсно-трудового потенціалу в умовах ринку.

Другий фактор, який пояснює 19,054% загальної дисперсії, що є досить значним, висвітлює наступні чинники впливу, які були винайдені за навантаженням факторних характеристик: грошові витрати та заощадження, ВДВ, інвестиції в основний капітал на душу населення в регіоні, ВДВ регіону до загальної ВДВ України, питому вагу вартості обсягу

наукових досліджень і розробок, виконаних власними силами наукових організацій у співставлених цінах 1996 р. до обсягу ВДВ регіону, питому вагу докторів і кандидатів наук до кількості зайнятого населення. Аналізуючи виявлені показники, можна зробити висновок: другий фактор доцільно інтерпретувати як інноваційно-інвестиційну складову впливу на результати загальноекономічного розвитку регіонів.

Третій фактор, що пояснює 13,253% загальної дисперсії, є також досить впливовим. Найбільшого значення, завдяки характеристикам навантаження, отримали наступні показники, що увійшли до його складу: рівень безробіття, соціальної напруженості, середній розмір банківського вкладу на душу населення; менший вплив (але на межі обмеження в 60% навантаження) здійснюють чинники середнього розміру сплаченого статутного капіталу на один діючий банк (філію, представництво) в регіоні, а також питома вага приватизованих підприємств у загальному обсязі промислових підприємств регіону. Це свідчить про слабкий вплив інвестиційно-ринкової інфраструктури на активність процесів капіталовкладень у регіонах України, її недостатню розвиненість, тобто третій фактор характеризує негативні ринкові тенденції, що дестабілізують позитивну інвестиційну динаміку. Таким чином, третій фактор доцільно розглядати як об'єктивну дію ринкових сил, тобто ринкову складову.

Четвертий фактор, що має найменший вплив на інвестиційні процеси (6,329% загальної дисперсії), включає до свого складу наступні вагомні показники: питому вагу обсягів фінансування з держбюджету наукових та науково-технічних розробок до загального їх фінансування в регіонах (із негативним впливом); співвідношення питомих ваг промислового виробництва до капіталовкладень у виробничу сферу; показники кількості злочинів на душу населення на межі прийнятої вагомості; співвідношення

обсягів експорту та імпорту; співвідношення питомих ваг промислового виробництва до обсягів прямих іноземних інвестицій.

Виходячи з переліку виявлених показників, можна прийти до висновку, що суттєвий позитивний вплив на інвестиційну активність здійснюють суб'єкти промисловості, держава проявляє низьку фінансову підтримку, зменшуючи свій вплив на економічний розвиток регіонів, іноземні інвестори також не виявляють значної зацікавленості у капіталовкладенні в економіку України. Всі ці названі причини є підґрунтям для прояву негативних тенденцій, що проявляються у погіршенні криміногенної ситуації. Таким чином, четвертий фактор слід розглядати як виробничу складову, яку доцільно об'єднати з першим фактором за спорідненістю показників і розглядати як загальноекономічний стан регіону.

Узагальнюючи результати дослідження інвестиційної привабливості регіонів України за допомогою факторного аналізу, необхідно виділити чотири вагомні складові, що мають значний вплив на її стан та розвиток: комплексну загальноекономічну складову використання природно-ресурсного і трудового потенціалу в умовах ризикового оточення; інноваційно-інвестиційну, ринкову і виробничу складові. Це свідчить про те, що інвестиційну привабливість регіонів доцільно визначати як сукупність показників за напрямками: загальноекономічний розвиток території, використання природно-ресурсного потенціалу, демографічна ситуація, ризикованість, науковий потенціал.

Оскільки регіони України мають значні відмінності у спрямованості та рівнях розвитку, виникає необхідність у їх розподіленні за інвестиційною привабливістю за допомогою кластерного аналізу, що дозволяє зібрати споріднені за інвестиційною привабливістю регіони в один кластер.

Як довели результати кластерного аналізу, за виділеними першими двома значущими

факторами (рис. 1) серед регіонів України за інноваційно-інвестиційною та комплексною загальноекономічною складовою найпривабливішими регіонами для капіталовкладень є Київський, Дніпропетровський, Донецький, Запорізький, Луганський та Харківський.

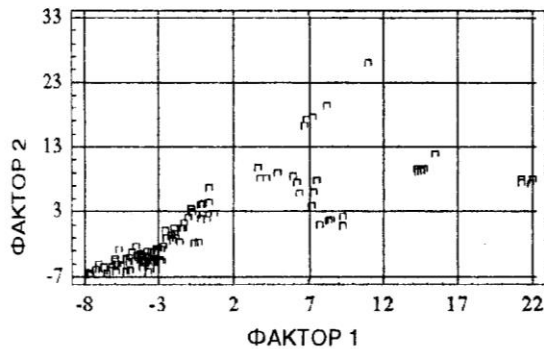

Рис. 1. Діаграма розсіювання за двома факторами

Саме вони складають перший стійкий кластер інвестиційно привабливих територій (рис. 2). Результати кластеризації регіонів за другим інноваційно-інвестиційним фактором та показниками першого фактора, що мають високі навантаження, підтверджує склад першого мезо-кластера. Це дозволяє прийти до висновку, що серед регіонів України є явні лідери, склад яких стійкий і практично не змінюється, тобто не залежить від окремих факторів впливу.

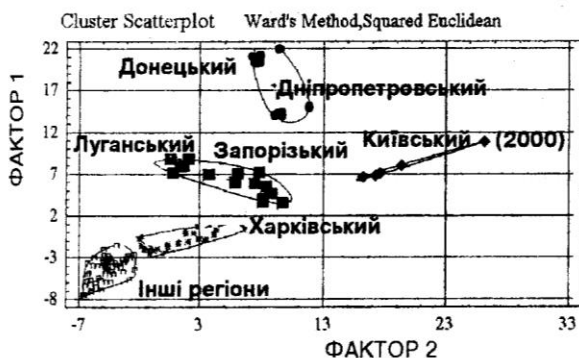

Рис. 2. Кластеризація регіонів України за комплексною загальноекономічною та інноваційно-інвестиційною складовими

Безсумнівною зацікавленістю викликає дослідження загальних тенденцій, чинників, що забезпечують інвестиційну привабливість регіонів-лідерів, здійснити яке можливо за допомогою регресійного аналізу. Ця робота проведена на основі методу forward selection: на кожному кроці розрахунків було відкинуто по черзі кожну найгіршу змінну, яка погіршує загальний результат моделі. Таким чином, було отримано регресійну модель із залежною змінною — обсяг інвестицій в основний капітал на душу населення в регіоні (y) за двома найвагомішими факторами. Адекватність моделі процесам дослідження і можливість практичного застосування доводять: коефіцієнт детермінації — 96,21%, критерій Фішера — Снедекора — 124,44, критерій Дарбіна — Уотсона — 2,16, що є більшими ніж необхідні табличні значення. Отримана модель є наступною:

$$y = -125,14 + 7,70x_1 + 0,08x_2 + 108490,0x_3 + 0,24x_4 - 123,74x_5 + 11,46x_6 - 130,97x_7, \quad (1)$$

де x_1 — рівень соціальної напруженості;

x_2 — грошові витрати й заощадження на душу населення, грн./особу;

x_3 — середній розмір грошового банківського вкладу на душу населення, грн./особу;

x_4 — валова додана вартість на душу населення, грн./осіб;

x_5 — коефіцієнт співвідношення питомої ваги регіону у загальному обсязі промислового виробництва до питомої ваги району у загальному обсязі капіталовкладень у виробничу сферу;

x_6 — коефіцієнт співвідношення питомої ваги регіону у загальному обсязі промислового виробництва до питомої ваги регіону у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій;

x_7 — питома вага обсягу фінансування наукових і науково-технічних робіт за рахунок

держбюджету у загальному обсязі їх фінансування.

Аналізуючи отриману модель, можна зробити наступні висновки. На інвестиційну привабливість регіонів-лідерів впливають усі джерела інвестування: заробітна плата населення (x_1), її розподіл між споживанням та заощадженням (x_2), банківські кредити (x_3), загальноекономічні здобутки господарювання в регіоні (x_4), розвиток промислового сектора (x_5), іноземне інвестування (x_6), інноваційні можливості (x_7). Але слід зазначити, що найактивнішу роль (про що свідчить коефіцієнт регресії) відіграють банківські структури. Іноземні інвестори і населення займають очікувальну позицію, тому, як тільки покращиться загально-економічний стан економіки регіонів, їх вплив стане суттєвішим. Занепокоєння визиває недостатньо активна позиція держави щодо фінансування наукових і науково-технічних робіт, які зможуть забезпечити інноваційний прорив економіки України і, крім того, є привабливим об'єктом капіталовкладень. Знак мінус в моделі свідчить про зменшення зацікавленості й можливостей держави щодо їх фінансування або про зниження рівня конкурентноздатності розробок у порівнянні зі світовими аналогами. Негативну тенденцію відбивають і результати інвестування у промисловість завдяки низькій капіталовіддачі. Наведені незалежні змінні моделі є тими чинниками, які доцільно визначати і розраховувати в процесі аналізу інвестиційної привабливості регіонів і які забезпечать її позитивну динаміку.

Таким чином, проведені дослідження довели доцільність використання факторного, клас-терного й регресійного аналізів у процесі визначення інвестиційної привабливості регіонів. Їх застосування дозволило виявити головні складові та сформулювати систему показників,

що адекватно характеризують інвестиційні процеси на мезорівні.

Література: 1. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. — К.: МП "Утем ЛТД" "Юнайтед Лондон трейд Лимитед", 1995. — 424 с. 2. Горенко І., Гарінгул Л. Інвестиційні процеси регіону: сутність та фактори формування //Науковий вісник Українського фінансово-економічного інституту, 1997. — №1. — С. 15 – 24. 3. Гурова К.Д. Формирование рейтинга инвестиционной привлекательности региона //Вестник международного славянского университета. — Том 2. 1999. — №5. — С. 3 – 8. 4. Регіони України. Економіко-статистичне порівняння. Додаток до науково-практичного журналу "Регіональна економіка". — Львів. — 2000. — №4 – 5. — 88 с. 5. Слепнева Л.Д., Лебеденко А.И. Методики оценки инвестиционной привлекательности региона //Труды Донецкого государственного университета. Серия: экономика. Вып. 5. — Донецк, 1999. — С. 43 – 37. 6. Економічна статистика /Міжнародний центр перспективних досліджень. Щомісячне видання. — 2002. — 18 квітня. — 4 с.

АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОГРАМ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

УДК 631.164.23(477.54)

Тридід О.М.,
Єрмоленко О.А.

Уже кілька років підряд чи не найбільшу увагу привертає сучасна аграрна криза, що супроводжується ніколи не баченим в Україні соціально-економічним занепадом сільського господарства. Це вимагає термінової структурної перебудови економіки, яка має бути соціальноорієнтованою, направленою на інтеграцію з світовою економікою, науково і технічно забезпеченою на рівні світових стандартів, ефективно функціонуючою.

Розвиток економічно ефективних форм господарювання в найбільшій мірі відповідає умовам виробничих відносин з орієнтацією на моделі ринкового типу. Однак уже сьогодні складаються глибокі протиріччя у цьому напрямку, які залежать від виваженого вибору шляхів і методів ринкових перетворень. Тому задача